

GYŰJTŐ: GELENCSEK SÁNDOR
GYŰJTÉS IDEJE: 1968.

TART.: BÉRESEK ÉLETE A KAPOSMENTE'N

16 lap, 1 fény

FÖLDRAJZI MUTATÓ: KAPOSMENTE
SZAKMUTATÓ: XVII.

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁRRA'S

ÁTVEZETVE AZ EGYSÉGES LTK. 1183-as TETELE ALÓL

EMERSON

03

EMERSON
1811-1882
MAY 19 1903

~~Cromai~~ ¹ilew. / Szalacsiai
-hes, -lye

1957. Sept. 7.

kinntanyára pörkölt
/ gulyás, juhász, kanyász /
itt írták meg a 1930-as
évekig voltak itt

Béresek élete Kaposmentén

A béresek mint uradalmi cselédek a falusiaktól eltérő életet éltek, amely egy béres számára mindig egy évi szakaszban szerződési kötelezettséget jelentett.

Egyes pusztákon nagyon kizsarolták a béreseket, különösen a bérlő gazdaságokban, mert ahogy valahol egy új bérlő megjelent, oda az ur hozott magával intézőt, béresgazdát és segédintézőt, ifiúr, irnok ur és olyan erélyes zsarnok emberek voltak ezek a bérenc válogatott kopók vagy kopcihérek, hogy a nagyságos ur javára embertelen barom módra zsarolták a béreseket. Vasár és ünnepnap, eső, hóvihár, égiháboru dacára kora hajnal sötétől este sötétig hajsolták a béreseket.

Somogy megyében a szegődés vagy szerződés február 24.-én Mátyás napkor volt és a költözködés ideje április 24.-én Szentgyörgy napkor volt. Tolnában szeptember 29.-én Szentmihálykor a szegődés, a költözködés újév napján volt. Az utóbbi kedvezőtlen volt, mert ilyenkor sokszor volt nagyon rossz idő és a szegény cseléd ilyenkor szenvedett a rosszidőben, különösen a gyerekek a lassu szekéren, a felnőtt családtagjai az állatokat: marhát, sertéseket hajsolták sokszor a hóvihárban, amelyben a krumpli és a répa-féle termények elfagytak.

Azért is a Szentgyörgy-napi költözködés kedvezőbb volt az időjárás szempontjából. Tolna szélén Inám-pusztá Somogyban egyetlen bérgazdaság költözködött újévkor, Szentgyörgy napján sok ilyen cseléd-költözködés volt látható az utakon magasan felrakott szekereken. A rakomány tetején ültek a gyerekek és az öregek. A szekér után a fiatalok a háziállatokat vezették, hajsolták úgy mint a fentemlitett újévi költözködésnél. Az ilyen költözködési ingóságot nevezték bagázsiának, bagázsia, bagázsiája, szláv elnevezésből származik

Az uradalmak közt, a bérlő gazdaságokban rosszabb volt a béresélet mint a saját földjén gazdálkodóknál. Sajnos tulnyomó részben mégis bérgazdaságok voltak.

A herceg Eszterházyak nagybirtokain amely Tolna-Somogy szélén Inám-pusztán négy pusztából állott. Somogyszil Hunyady gróf a csomai pusztával. Csoma-pusztát bérbe adta, később visszavette saját kezelésébe. A nagyberkii Vigyázó gróf Szalacska pusztával bérbeadta. Büssü, Patalom pusztával Gaál uraság saját kezelésében, Baté pusztá Gaál uraság saját kezelésében, Kercseliget Maár testvérek saját kezelésében, Rácegres, Répáspuszták a mezőgazdasági banké volt saját kezelésben, Rákó-Tékespuszták bérgazdaság. A mosdósi Pallavicini örgróf 7 pusztával saját kezelésben. Igal, Sörke, Dada pusztá a Bogyaiakké saját kezelésben. A göllei Mernye-pusztá, 15 pusztá kb. saját kezelésben a Kegyesrendi piarista Tanítórend birtoka saját kezelésben. A cselédek sorsa itt volt a legjobb és a cselédek itt a legmaradandóbbak voltak, úgy hogy a szegődés idején az igénylők kis hányadát tudták befogadni, az üresedés hiányában. Ehhez tartozott Taszár, Orci, Alsó-Felsőhetény puszták, Szentiván, stb. A bérgazdaságokban a béresek gyakran változtatták a helyüket, mert itt jobban kizsarolták őket és a kevés "kommención" kívüli juttatásban részesítették őket, vagy semmi, és juttatásban nem részesültek. A bérgazdaságokban a század elején még fenntartották a feleségek és a felnőtt családtagok ingyen robotolását. Habár ez már törvényesen el lett tiltva és /suttymban/ titokban mégis fenntartották. Érthető is, mert a jegyzők a falun, és a csendőrök is az urat pártolták és palástolták a kilengéseiket.

A megyei urak és tisztviselők kijártak, esti mulatságokat rendeztek nekik és képtelen dorbézolásokat rendeztek.

A bérlőkhöz is kijártak a megyétől mulatozni, sőt voltak 60-100 holdas parasztok is akiknél vendégeskedtek a megyeiek. Sok uradalmi földbirtokos volt, aki így el is dorbézolta a birtokát. Pallavicini mosdósi örgróf is ezt tette, 1935-re széthullott a birtoka a féktelen fejedelmi pazarlás miatt.

Azért is a nemes uraságok a saját birtokukon tönkrementek, és

a zsidóbérlők a bérelt pusztákon meggazdagodtak.

Erényi Ignác nagyberki bérlő 1901-1917 közt, Kovács Strasszer Gyula Inám, Szabó Aladár Nosztány pusztán, Dóry Hugó Túskepusztán igen meggazdagodott zsidóbérlők voltak és méltóságos rangra emelkedtek. Szipolyoztak és kizsákmányoltak. Biró István volt uradalmi gazda r.kat. Nagyberkiben, 1917-1942 közt két saját pusztát szerzett a bérelt pusztán és egy 600 holdas erdőt is össze vakart a cselédek ve-rejtekéből.

Azt mondják ma, hogy az uraságok, grófok, földbirtokosok bántalmazták tetteleg is a cselédeket, zsellér napszámosokat, hát ez nem igaz, mert az uraságok méltóságteljesen elfiakkeroztak a munkahelyen, vagy esetleg megállottak, és a munkásokkal szóba sem állottak, hanem a munkavezető gazdával béreshajdu, vagy pallérral beszélt a munka menete felől, de a dolgozókkal soha egy szót sem váltottak. A bántalmazások meg voltak szervezve elég raffináltan, A gazdaságok olyan intézők, irnokot és gazdát vagy hajdut állítottak be a csatasorba, amely elvégezte a brutalitást és ez sok helyen divatban volt, ott ahol ez nem volt ottan a csendőrök segítségét vették igénybe, Inámpusztán, Rákóban sőt máshol is működtették a kakastollasokat a megfélemlítésre. Az olyan béres egyén, akinek habár igaza is volt és ennek a hatására szembeszállt a kopóval, hát este behivatták a kastélyba és ott már várták a csendőrök és az ur szemeláttára elverték a bérest és különösképpen vadásztak az olyanokra, akik a katonaságtól leszerelt mint altisztek voltak, mert ezekből már ki is hült a régi jámbor szolgálalkúság. Pl. Inám-pusztákon ha ment fiakeren a nagyságos ur, vagy meg is állott, a cselédek vagy napszámosok, zsellérek hangos szóval dicsértességgel köszöntötték az urat. 1910-ben Csutorás Mihály leszerelt huszárörrmester, ez mondta a béreseknak, hogy a dolgozóknak így mégsem helyes hódolni a munkaadónak, mert hiszen az az ur is a mi munkánkja által él. Ezt az urasági bérlő megtudta és célul tűzte ki a veretést. Egyik este munka után behivatta a kastély irodára és a csendőrök rá is törtek, hogy bántalmazzák, erélyes markáns fiu volt és leintette a zsarukat, hogy meg ne üssék, mert akkor halálfia lesznek, de még a zsamok ur is. Nem bántották egy kis érintéssel sem. Még azt is kijelentette, hogy meg ne tudja azt, hogy továbbra még itt valakit így bántalmazzanak. Ha ment az uton hintón az uraság és többen találkoztak vele, kalaplevéve köszöntötték. Csutorás halkán de azt mondta "akasz-tani viszik az urat". Ezt is megmondták neki, mert a jámbor együgyű emberek közt akada legtöbb alattomos besugó. Az első szegődés idején elbocsátotta az ur. A bosszút még úgy akarta Csutoráson kitölteni, hogy mint ujházias ember feleségét egyszer-kétszer elszereti, többizben be is hívatta nappalra az irodába, de ez nem ment, mert azt mondta, hogy a férje nem engedi. Az illető Csutorás vasutas lett, vonalkisérő Dombóvár telep állomáson. A béreslegények ebben az időben a vasutra mentek, mert az sok ilyen legényt elhelyezett.

A béresek lakása.

A béresek lakásviszonya a századfordulón, 1890-1910 között ment át a lényeges változáson. A béresházak tágasabb termekre, illetve szobákra, egy helyiség több család részére készült.

A nagy szobák 8 x 8-as bőségűek voltak, 7 x 7-es is. A 8-as szobák négy család részére voltak kiadva 1-2 ablakkal, 1 banya cserépkályhával, fakilincsel, fa riglizárral, pitvarral, amellyel szemben a másik szoba. A pitvarral szemben a boltozatos konyha, szabad tűzhelyekkel és a 7 x 7-es konyha 8 család részére volt.

A bejárati ajtóval szemben középen volt az egy sütőkemence és ezek tetején voltak a főző szabad-tűzhelyek és oldalt kétfelől a cserépkályha.

A kemence és a "cserépkálhák" ajtaja sártévével volt betámasztva a csatolt rajz bemutatja a régi háztípust 4 család részére. A 900-as évek elején épült házak két családos, szemben szintén 2 család egy konyhára, ezeknek kiskamra padlásfeljáróval két család részére.

Az 1910-ben épült cselédházak, már egy lakásra épültek közös konyha és kamra padlásfeljárattal, kettesben szembe egymással ugyanarra az alakra, mint a nagyobb kettő, négy szembe egymással kisebb mérettel.

A lakásberendezés közép szoba asztallal, kettő ágy, az egyik heverő a másik magasra vetett ágy, sublat, kászli, esetleg egy kis szeny nyosláda a sarokban, néhány szék, a falon függő tükör, képek és cifra mintás tányérok, bölső a heverőágy előtt, ha még van hely egy kisebb ágy, mert a béresek népes családuak voltak, volt úgy is, hogy 3-4-en feküdtek egy ágyon, szék sem volt elég, a gyerekek állva ettek az asztal mellett. A konyha-berendezés edénypolc, vizespad, fődőtartó, kánáltartó, szabadtűzhely, egy padka a kálha szája előtt, ez néhol olyan széles, hogy a gyuródeszka is ráfektethető volt dagasztani és tésztát sodorni. A kamrában lisztesláda, vagy hombár és a párlósajtár, lóca és egyéb holmi ami megfért.

A béresek étkezése./Átlagosan Kaposmentén./

A uradalmi cselédek élelmezése közepesnek mondható. A takarékos beosztó ügyes háziasszony az akkori módozatban vezette a háztartást, mert a lehetőség jobban biztosított volt mint a falusi zselléreknél. Sok volt a módosabb falusi parasztok közt, hogy olyan zsugori volt, hogy nem mert enni szükségképpen, hanem sanyargatta magát és családját, különösen téli időszakban. Tehát a szorgalmas, ügyes beosztó béres családnál jobb és biztosabb volt az élelmezés mint a legtöbb falusinál.

Akkor jött meg a gondtalan élet a bérescsaládoknál, ha már a gyerekek felnőttek és kerestek, az uradalmi napszámban vagy két néha három konvenciós dolgozott az uradalomban. Akkor több volt a jószág-tartás, 2-3 fejdtehen, növendékmarha, 10-15 drb. sertés, 2-3 hizó vágás, baromfi, kacsa, tojás, tyuk, csirke stb. tehát élelmezésben nem volt hiány, kenyér, tészta, bab, krumpli, konyhakert stb. mindentől felesleg volt, ott ahol nem sok az apró gyerek, még az ilyeneken is segítettek a jobbmodu családok, olyant aki nem fejt, aki kiségitették tejhaszonnal. Disznóöléskor adtak egymásnak kölcsönösen és egy kisebb pusztán a béreslakodalomba minden családot meghívtak, eljegyzési áldomási lakomára is. Voltak olyan puszták, hogy gyümölcsfák nem voltak, itt tehát csak a gyümölcs hiányzott. A piarista pusztákon a gyümölcsöt kiosztották a cselédek közt ingyen is és igen olcsón.

Egy 6-8 holdas parasztnak a tiszta jövedelme nem ért föl egy béres jövedelmével. A 2-3 holdas zsellér is jobban bővelkedhetett a megélhetéssel, mint aki 6-8 hold földben gazdálkodott, mert a keresetének a nagyobb részét az uradalmi földeken kereste meg. Igaz, többet dolgozott az uradalomban, mégis kevesebb kiadással többre ment és jobban élt, mint az átlagon aluli középparaszt, mert az évi adó és a köz-fizetés nagy probléma volt a parasztnak. Egy béres és egy pásztor több és jobb kosztot engedhetett meg magának, mint a paraszt, részben a veszületett zsugoriság miatt is. A béres igaz, hogy strapá munkát végzett, de étkezésben megadta magának a lehető jobbat, ugyanakkor a zsugori paraszt, különösen télen csak úgy tengette az életét.

A béresek reggel 8 órakor reggeli félórai munkaszünetet kaptak. Ilyenkor reggeliztek tejet üvegből, vagy tejfölösturót vöröshagymával és ha volt előtte napi valami sült tészta pagácsa, kalács, stb. utóételnek.

Délben 90 perc ebédszünet volt és ha a közelben volt a lakáshoz hazament és az asztal mellett ebédelt, vagy a feleség vagy nagyobb családtag elvitte a meleg ételt. Főzelék, pogácsa, rétes, palacsinta, krumpli, káposzta főzelék, babféle, stb.

Ha délre nem kaphatott meleg ételt, akkor magával hozta a tarisznyában a száraz kosztot, sonka, kolbász, tejfölösturó uborkával, vagy hagymával, sült tojás, szalonna és kolbásszal. Nyáron 5 órakor félóra uzsonna szünet volt, ezt magukkal hozták, olyanféle mint a reggeli összetétele. Este 8 órakor vacsora, sokszor ilyenkor van a főzött étel, olyan mint az ebéd lett volna. Ott ahol rendes főzött ebéd volt, ott a déli maradék lett a vacsora.

A reggeli és az ötóra uzsonna szünetek csak április 24.-től szeptember 28.-ig volt rendszerezítve, a rövidebb napokon ez nem volt.

A béresházak is tartottak lakodalmakat, eljegyzési lakomát, paszita-keresztelő lakomát, halotti tort, ünnepi ebédeket és nagy-ünnepi husvét, pünkösd, karácsonyi többfogásos étkezést, és disznótoros estét is tartottak, fonó, tollfosztó, kukorica-fosztó estét, amelyeken vendég volt a jelenlevő. Tehát a néphagyományos szokások itt is élénken virultak.

Az élmezőnyhez való bolti fűszer és egyéb árut a béresházak éppen úgy bevásárolták, mint a falusiak, sőt biztosan az átlagon többet költött ilyenre, mert kikerült a bevételből.

A gyümölcsöt is megvették, ha ez hiányzott, mert pusztákra jártak az egylovas gyümölcsáros kocsik és helyszínre jött ez is.

A béresek munkaviszonyai és beosztása.

Megkérdeztem Szarka Mihály nagyberki uradalmi gazda, Csavari János mosdósi uradalmi gazda, Keresztény József nagyberki volt magtáros, Oláh György Szalacska-pusztai gazdát.

A gazdaság székhelyén volt az intéző számvevő kasznár, a gyakor-nok irnok ifiúr, a pusztá gazda, kocsis hajdu, gyalogos, a botosbéres, a szekeresek hajduja, csósz, a magtáros.

Az elsőbéres utána a többi 15-20, az elsőkocsis utána szintén 15-20, az első gyalogbéres, ez gyakorlott minden szakt munkás, utána 20-25, a belső állatkezelők csirások, fejős állatok mellett és hizlalt göbölők marhák mellett. A pásztorok, kanász számadó utána 2-3 bojtár, juhász számadó utána 2-3 gulyás számadó utána 2-3 segéd.

A sertéshizlaldánál is külön gondozó volt ugyanugy mint a göbölők. Az ólas angol sertések mellett is voltak külön gondozó, angolos elnevezéssel.

A szekeres béresek és lovaskocsisok szántottak-vetettek, ehhez mindenféle igavontatást elvégeztek, vetőgépek, borona henger, műtrágya szóró, tuskés borona henger vontatás és a hanttörő szegeshenger vontatás, gőzcséplő, kaszáló gép, aratógép mindenféle vontatást a lóval és az ökörfogattal végezték, a takarodás, gabona és egyéb termények behordása trágyahordás stb. A víz hordás az aratóknak lajtban, a gőzcséplőhöz is lajtban. Télen fahordás stb. Ezek mellé a segéd rakódó munkások a gyalogbéresek voltak, akik minden más gyalogos munkát is elvégeztek cséplőgépeknél, takarodásnál, trágyahordásnál és a szétteregetésnél. A magtárakban a gabona ápolása, kazalrakás, kézikaszálás, ha szükséges volt akkor az igásbéresek is kaszáltak és gyűjtötték, szárították a takarmány rendeket, utak mellett a sövényfák bokrok gondozása is a gyalogbéresek munkái voltak.

Az uradalmi iparosok: kovács, bognár, asztalos vinecellér, gépészkovács, Takács-kertész a kastélykertben és a gyümölcsösben, ennek volt segédje "kertész bojtár" elnevezéssel, kőművese is volt a nagy gazdaságoknak. Csikós is volt a nagy gazdaságokban, és a csikós a kastélyudvarban tevékenykedett, a parádés kocsis a csikóssal együtt működött, a kastély udvarban és itt még volt egy udvari mindenes férfi, és egy mindenes lány, aki a baromfiakat gondozta. A kastélyban még volt egy férfi szobainas és egy szobalány, akik az udvari

mindenesekkel is összedolgoztak. Az uradalmi iparosok is a kastélyban mint befentes munkát végzők szerepeltek, de legtöbbször a munkaidő után. A munka menete megvolt úgy szervezve, hogy mindenki dolgozhatott sokat, de eleget sohasem, mert aki parancsolt az eleget akart tenni a kötelezettségének, mert ekinek nem kellett dolgozni, az igyekezett a helyén maradni, példa erre: a mosdósi gazdaság Kasza Ferenc intézője erélyes acsarkodó ember mondta, a szomszéd Rákó-pusztai intézőtől kérdezte, nem tudna-e egy jó botosbérest, mert hirtelen meghalt a mosdósi botosbéres. Mondta válaszul a rákói intéző: ha nem találsz megfelelőt akkor a béresek közül a leglustább bérest válaszd ki és az lett a legjobb. Itt meg az lett a hiba, hogy amikor a szekérsor ment ki a távoli mezőre ez a tunya ember elaludt ülve a béres mellett a szekéren, leest és meghalt. Az intéző erre mondta: no ez igazán jó botosbéres volt, azonban lustának született és annak is halt meg, és ilyen akad még. A megbizottak árulkodásai már tulzottak voltak és a pletykázók rágalmozók tevékenkedései.

Az alattomos jámbor hizelgők egész hada működött egy ilyen pusztán. A béres asszonyok is nagy pletykázók voltak. Inámpusztán volt egy csósz és ez egy vérbeli kopó volt, mindig árulta, vádolta a béres társait. Ha egy béres az utmenti bokrokról ostornyelet vágott, akkor futott be az urhoz árulkodni: az N. egy hajtást levágott a bokorról, és ha ezt nem teszi, akkor abból pár év alatt nagy fa lett volna és milyen kárt tett ezzel az urnak. Az illető csósz látta, amikor az egyik béres egy kukorica csövet tört le, mint gyenge csemege kukoricát. Azonnal sebtén loholva futott be az urhoz behizelegni. Az urnak éppen vendége volt és ott hadarta el a báránka: N. letört egy fej kukoricát és ez nagy kárt tett a gazdaságnak, mert ha ezt a kukoricát elvetette volna a nagyságos ur, mennyi kukorica lett volna a harmadik vetésforgón. Az ur leintette: no ne darálj már sokat, vedd el vissza tőle és vesd el, tiéd lesz a sok kukorica. Az illető bérest megbüntették, levonásban részesült. A hűséges csósz bogárcsipéstől rövidesen meghalt. A beárult ember elment a Nak község temetőjébe és rávécezett a csósz sírjára. Erre rá két hét múlva meghalt az illető béres ember is, és ebből természetfölötti következtetést vontak le.

A béresek helyzete ott jobb volt azokon a mellékpusztákon, amelyeken csak a pusztá gazda volt és egy csósz, ottan nem voltak ilyen problémák, mert olyan sok kopó nem leskelődött a béres után, mert minden megbizótól elvárták azt, hogy árulkodjon.

Az uradalmi iparosok mind a gazdaság székhelyén laktak és itt is dolgoztak a fiókpuszták részére is.

Az uradalmi iparosok munkái.

A kovács patkolt, járműveket vasalt, eke csorozlyát élesztett és minden egyéb vasalási munkát elvégzett és a gépészkováccsal összedolgozott. A bognár és az asztalos az összes fa-munkálást készítették. A takács zsákokat fonalspárgát szőtt, zsákokat varrt, javított és vásznat is szőtt, abrosz, lőtakaró és gazhordónak, és a takács az üres idejében más munkára is volt alkalmazva. A kertész és a vincellér összedolgozva a szőlő és a gyümölcsstermelést végezték, a kertész a kastélykertben és a parkban is ápoló munkát végzett a kertész-bojtárral együtt. A kastély udvarban a csikós és a parádéskocsis együtt működtek.

Az apaállat kezelése is, a csikós és a bikás együtt működtek.

Egy nagy uradalmi gazdaság nagy adminisztrációval járt és a gépek megjelenése mind több szakembert követelt és problémát jelentett a gazdaságnak. Göle gazdaság 1906-ban állított be kettős gőzekét. Az 1920-as években terepjáró szántó motorgépet állítottak be; és itt a kettős ne-

hézkes gőzekék kiszorultak, mert egy fogat hordta a szenet és egy a vizet hordta távolról, meg kellett az üzemanyag hordókat duplázni.

A gőzcséplőket is kiszorította a motorhajtógép, mert ez nem kellett vontatni és szenet vizet hordani, mint üzemanyagot.

A gyalogbéresek mindenütt ott voltak mint segédmunkások. Az étkezés idő alatt mindig vidám párbeszédék voltak és a társas munkákon is, csak utóbbi a bér gazdaságokban nem volt, mert a bérlő ur és ennek köpői ezt nem engedték meg.

A munka elosztás és munkáltatás sem úgy volt szervezve, mint a sajátkezelésben levő, vagy a piarista pusztákon.

Amint leírom itt a besorolást. Vegyük alapul Nagyberki, Inám bér gazdaságok. Büssü, Baté Gaálok saját, Mosdós Pallavicini saját kezelésben levő gazdaságok munkáltató, programjaikat.

A nevezett bér gazdaságokban a béresek arattak, hogy amint mondta a bérlő, itt a béres megkeresi az évi kenyérgabona járulékait, az ur javára. Ez a sajátkezelésű uradalmakban nem volt. Vasár és pirosbetűs ünnepeken dolgoztatott a bérlő. A saját uradalmak nem, rossz időjárás esetén tekintet nélkül, a bér gazdaságok dolgoztatnak kint a szabadban, a saját uradalmak fedél alatt dolgoztatnak. A különféle kedvezményes juttatásokban a bérlők semmit sem, a saját pusztákon, ha keveset is, de juttattak a béresnek, az egyik többet a másik kevesebbet. Ez a juttatás abból áll: az utak-dűlők-árkok mellékét kaszálni a konvenciósrét járulékán kívül, gyümölcs és a nehéz munkák idején egy liter bor járulék, az uradalomban kényszervágású állatok husa kiosztása a béresek közt, az utszéli fák gallyhulladéka, ingyenes összegyűjtése. Kimező a közeli országos vásárookra, állatteladás és ruha-lábbeli beszerzése céljából. A felsoroltakból a bér gazdaságokban mindenből kizárva. A saját pusztákon egyik-másik részben kijárt.

A piarista pusztákon ez minden megjárt és a felsoroltakon kívül még volt sokféle kedvezmény, szociális kedvezmény is.

A béresek munkadíja.

A béresek díjazása legfőképpen természetbeni juttatásból állott leginkább. 16 hektóliter kenyérgabona, 8 hektóliter buza és 8 hektóliter rozs egy évre négyszeri kimérésre: január 25, április 25, július 25 és október 25.-én volt esedékes a kenyérgabona kimérése, amelyet a béres felesége vagy felnőtt családtagja vett át a magtárban és innét direkt vitték a malomba és amikor megőrölték, haza vitték, mert az olyan egyén aki nem akarta mind beörölni azért hazavitték és a falusiak megvették vetőmagnak. A további illetmény 20 kgr. só, 40 korona készpénz négy egyenlőrészben kiosztva, mint a gabonát.

800 öl rét, 300 öl felesrét, 1200 öl kukorica föld, 300 öl kenderföld, 150 öl konyhakert, 600 öl feleskrumpliföld, 350 öl feles répa föld, 1 drb. anyasertés 8 növendék malaccal, 1 tehéntartás 1 növendékkel és ha egy növendékmarhával több volt azt elnézték a saját kezelésben levő uradalmakban és a növendéksertésekből majdnem mindenütt több volt. Baromfitartás nem volt megszabva. Libát, kecskét, birkát, lovat, szamarat nem volt szabad tartani, kacsát lehetett.

A kenyérgabonát később felemelték 20 hektóra, nem mindenütt.

A béresek magánjövedelme leginkább a jószág tartásból gyarapodott, meg a fiatalok napszám keresetéből, azért is a legtöbb béres öreg napjaira falusi házat, egy-két hold földet, szőlőt szerzett, úgy hogy amikor kidőlt a munkából, már akkor a saját otthonában érezte magát, az ilyenekből lettek a zsellérek.

Az uradalmak az ingyenes orvosi és gyógyszer ellátást is biztosították a feleségnek és a 16 éven aluli gyermekeknek. Az iskolai költ-

ségeket és az egyházi adókat az uradalom viselte. A balesetből származó béres halál költségét is az uradalom viselte. Más halálesetet nem látta el a gazdaság, a piaristák itt teljes ellátást adtak, sőt koporsót és fejfát készítették az iparosokkal a bognár és asztalos műhelyben.

A fentnevezett béresilletményen kívül a bér gazdaságok semmi melléljuttatást nem adtak, a sajátkezelésű uradalmak adtak néhány juttatást. A piaristák a fent felsorolt juttatásokat adták.

Teljes szabvány illetményhez mellékutak, dülők, árkok oartján ingyenes kaszálót, a béres növendékmarhái részére, a cselédmarhák részére és a sertések részére a rendes legelőn kívül jobb alkalmi legelőket, lejáratni. A cseléd kanász tarlóra hajtása.

A uradalmak hulló gyümölcsöseit ingyen kiosztani a cselédeknek, a szedett gyümölcsöt olcsó áron eladni a béreseknek.

Husvételre, bucsura, karácsonyra minden béresnek egy liter jó bort ingyen adott. A selejt állatokat levágták és kiosztották a hust ingyen.

Nehéz munkák esetén minden béres naponként egy liter bort kapott ingyen járulékbán. Az iskola, az egyház kötelezettsége, az uradalmi orvosi és gyógyszer ellátmány ingyenes, koporsó és fejfa ingyenes. Az ólak vasalása ingyenes az uradalom iparosától.

A pirosbetűs közünnepeken munkaszünet, hushagyó-kedden délután, nagypénteken délelőtt, nagyszombaton délután, pünkösöd szombat délután, bucsu előtt délután, karácsony előtti nap délután munkaszünet és, az összes vasárnap. Voltak az időjárás miatt, hogy a sürgős szénaforgatás, gyűjtés, vagy takarodás miatt vasárnapra kihívták a béreseket a mezőre, sőt a béresfeleségek is, akkor ezt az évi munkálatoknál kiegyenlítették és a közeli országos vásárookra is eljártak a béresek. Apám évente 10 vásárra is eljárt.

Rossz idő esetén a béresek télen a magtárban dolgoztak, rostáltak, forgatták a gabona garmadákat, az ököristállóban seprűt, vesszővéka kosarat "fonytak" és különféle faragási és egyéb munkát végeztek. A szakmunkákat külön díjazták. Pl. épület zsupplása, "cserépkálha" rakása, kazalrakás, kaszaverés, élesztés. Apám is ilyen szakmunkás volt.

Az uradalmi cselédek származási népmozgalma.

A XIX. század első fele óta a vasut előtt és utána is itt voltak az uradalmakban, a legtöbb népi munkás elhelyezkedés, mert itt volt az ütközőpont. Az uradalmak sokféle idegen származású népet befogadtak. /Külön papíron közlöm a névsort./

Egy névsort állítottam össze az uradalmi cselédek, béresek, kocsi-sok, gyalogbéresek, iparosok és a beosztott vezetőségről, intéző, kasznár. Ezen névsort két volt gazda közlése és az én ismeretségem alapján. A rövid összeállításból is meglátszik az, hogy itt a magyar földön sem volt a magyarság kezében a vezetés, inkább az a látszat, hogy itt is más vezette a magyar népet.

A német származásúak jobb elhelyezést értek el mint a magyarok, mert aránylag a legalsóbb fokon kevesebben dolgoztak az arányszámban.

A szláv ajkúak illetve nevűek közel állanak a magyarsághoz, azonban a legalsóbb fokon a nehezebben ők is benne voltak.

Az olasz származásuakról említésre méltó az, hogy ők a szabadságharc után vándoroltak ide, mint vállalkozó téglamesterek és téglavető munkások és onnét vándoroltak át az uradalmakhoz cselédnek népszaporulat, vegyesházasság és az egész évi foglalkozottság végett, mert a téglatermelés nyári időszakon működött. Ősszel tulnyomó részben hazamen-

tek a téglások és csak tavasszal jöttek vissza.

Azok az olasz téglavető munkások, akik nem akartak télre hazamenni azok elhelyezkedtek az uradalmakban és itt meg is maradtak és családot alapítottak. Azt mondták, hogy azért maradnak itt, mert itt jobb élelmezési viszonyok vannak, mint Veronában, Firenzében, stb. Itt egy ember annyi élelmet kereshet, mint ott Olaszországban két-három ember. Az olasz munkások az igásállattal való foglalkozást nem vállalták, még gyalogbéresnek elmentek, de kocsis és szekeres béresnek nem.

A bolgár kertészekből is akadt a mosdósi pusztán gépészkovács, magyar lányt vett feleségül és ő is az lett, 5 gyermeke van.

Cseh is akadt, mint számvevő kasznár Gölle uradalomban, nem bántotta a magyar alattvalóit, de nem is kedvelte.

Egy zsidószármazású intéző is volt Inámpusztán, ez aprólékos szipolyozó volt, mert semmit sem nézett el és nem hagyta megtorlatlanul, egyébként csendes higgadt ember volt és eléggé lenézte a béreseket. Rajta kívül nem volt alsóbb rétegű dolgozó az uradalomban sehol. A cigányok sem helyezkedtek el az uradalmakban, azonban Göllén takarodás esetén napszámban láttam oláh cigányokat kévét adogatni a szekérre és a kazalra. Az uradalmi területen, ha voltak selejt nyárfák és fűzfák, ezeket az oláh teknővájók megvették vagy részéből ki-munkálták, teknőt, vályut és egyéb tárgyakat faragtak.

A török hódoltság után egyes falvakban maradtak itt jelentékeny török népek, amelyek teljesen beolvadtak a magyarság közé. A nevük és a vonásuk tanuskodik erről ma. A szájhagyomány szerint Igal, Toponár, Kapospula, Kaposvártól délre a zselici falvakban és Csikóstöttösön maradtak törökök és az uradalmakban igen kevesen helyezkedtek el, amely azt mutatja, hogy nem szolganép, hanem megmaradtak falusi parasztnak és felfelé kapaszkodtak itt is és jelentékeny részük középparaszt lett. A rákosi-féle kulák listán is ezekből sokan szerepeltek.

Az uradalmak népesség-mozgalmát itt szemléltetőleg közlöm, hogy milyen néprétegek milyen foglalkozást vállaltak. Az inaskorból felszabadult vándor iparoslegények kaptak elhelyezést az uradalmakban és először mint iparossegéd szerepeltek és később, amikor jól beváltak, csak azután lettek uradalmi iparosmesterek /meiszter/. A XIX. század első negyedétől az uradalmak lettek a munkapiac ütközőpontjai.

Az uradalmi vezetésbe és irányításba sok idegen elem férközött be, akik a magyarsággal nem szimpatizáltak és igyekeztek a magyarokat elnyomni és a körében levő saját rokonnépeket pártolni.

A legalsóbb munkafronton dolgoztak tulnyomórészen a magyarok, és az idegenvérű vezetők ezt kihangsúlyozva éreztették. A zsarnok kitolások és verekedések nem voltak ritka esetek, sem a kenyérvesztes béres évközben.

Három pusztán volt verekedő intéző-kasznár ifiúr: mosdósi Pallavicini gróf birtokán, Rákopusztán Baté mellett, Túskepusztán Eszterházy herceg bérbeadott birtokán Dóry Hugó elvakult, gögös bérlő uraságnál. A verekedő uradalmi segédtisztek a német és szláb hangzású névvel markáns fiatalemberek nem sok okozat végett verték a szegény bérest. Sokakban az a gyanu is volt, hogy ezek az uradalmi kutya fiak a saját akaratauk szerint alkalmazták a verést, vagy felülről kapott biztatásra verekedtek, egy ilyen esetről itt közlök adatot.

Parragát pusztán a mosdósi uradalomhoz tartozott. Kb. 1909-ben Klotz Imre idős szekeresbéres, az istálló előttről trágyahordás volt és az ökrök nem fordultak be közel a rakódóhelyhez. Az ott a közelben álló Wágner Imre kasznár ifiúr, amikor ezt látta, csak odament a hatvan éven felőli emberhez és olyan pofont leadott neki, hogy az egyik füle

hallását is elvesztette. A fia Klotz József kocsis erre többé nem is köszöntötte a zsarnokot. Egyszer az istállóban flegmán ráförmedt a fiatalemberre, aki termetre fele volt a számtiszthez viszonyítva. A fiatalember ugyanugy flegmán felelt vissza. Wágner odaugrott a béreshhez, hogy leverje, ez meg derékon kapta a zsarnokot és kivitte az állatok közül a járásba, odavágta, rátérdelt és valamilyen kemény tárggyal a fejét nyomorékká verte, hetekig nyomta az ágyat és elment, hogy többé nem látta senki. Kasza Ferenc intéző kihallgatta a kis győztes kocsist. Az intéző megdicsérte Klotzot és azt mondta vállveregetve: jól teted fiam, önvédelemből teted és édesapád bántalmazásáért. Az intéző közvetlen felettese volt a számtisztnak és az ő tudtával folytatta a verekedést, és végül azt mondta Klotzknak, hogy: csak verted volna agyon édes fiam ezt a kuttyát, mért verekszik.

A rákópusztai esetről is feljegyzek itt közleményt. 1908-ban volt. Az intéző neve: Németh Pál, a gulyás Kaposi József.

A nagy aszályos nyár takarmányhiányára való tekintettel elrendelte a gulyásnak, hogy a csutaföldre is hajtsa a tinókat, legelészni a kukoricaszárról lerágatni a levelet. Már hideg időjárás volt december elején és az intéző kasznár még mindig forszirozta, hogy csak kihajtani a gulya csordát a csutába legelészni, hogy tavaszig tengessék a jószágokat, 60 drb. szilaj tinót. A gulyás már tiltakozott ellene, mert az állatok nyugtalanok voltak és nem állottak meg a havas-sáros földön és rohángásztak és így nem birt velük, azért is a feleségét hívta segítségül. Az intéző kasznár nem tágitott, a gulyás segítséget kért. A segítséget nem adta meg az ur, hanem ígérte, hogy majd ő kimegy és eligazgatja a dolgot. A gulyás tudta, hogy szokás szerint verekedik majd az ur és ő meg elhozta vele a fokost, és amikor a gulyás házaspár ott futkosott a gulya mellett a hideg időben és jött a hóri-horgas ur és nem sok idő múltán felemelt kézzel ütésre közeledett a gulyás felé. A gulyás leintette azzal, hogy a közelébe ne jöjjön mert halálfia. Az intéző kasznár mondta, hogy 8 napon belül kihordatja a határszélre, amiért fokost emelt reá, amelyet az ur megtorpanással fogadott. A gulyás hazahajtott és beteretelte az állatokat az akolba. Négy nap múlva nagy hó esett és három szekeret rendeltek oda és felrakták az összes ingóságait és megindultak Kaposkeresztur felé, ahol már a gulyás szoba-konyhás lakást bérelt, Kánya Illés házában. A hóesésben a költözőkő szekerek odaértek a hármashatárhoz Baté, Rákó és Kaposkeresztur határához, ahol ma is kőkereszt áll. A rákói béreshajdu, vagy botosbéres leszállt a szekérről és elrendelte a béreseknak, hogy szálljanak le a szekérről és a holmit rakják le a hóba. A gulyás előlépett és azt mondta, hogy itt nem lesz lerakódás, hanem Kereszturon, indulni. A botosbéres erélyesen parancsolta, hogy lerakódni. A gulyás azt mondta, hogy aki az ő holmijaihoz nyul, az halál fia lesz. A béreshajdut visszaküldte, a szekerek elmentek a lakáshoz a holmival, amelyet szépen leraktak. A gulyás megvendégelte a fuvarosokat, egy korsó bort hozott, főtt sonkát és mentek vissza és az ur előtt arra hivatkoztak, hogy az elszánt ember parancsára vitték tovább az ingóságot.

A gulyás panaszra ment a kaposvári bírósághoz, és az ur ügyvédet fogadott és nem lett semmi eredmény, amire a gulyás fellebbezett és ő is ügyvéddel jött a második tárgyalásra.

A fellebbviteli tárgyaláson a gulyásnak lett igaza, mert az évi járulékot meg kellett adni az uradalomnak házhoz szállítva és a második tárgyaláson meg kellett az urnak is jelenni, és itt megkérdezték tőle, hogy miért járt el ilyen embertelenül a gulyással?

- Azért mert énram fokost emelt, mondta a kasznár.
- Mért emelt fokost az urra gulyás?
- Mert jött felém ütésre emelt kézzel.
- Mért akarta megütni a gulyást?
- Mert nagyon visszafeleselt és szájaskodott.

- Azért nem kell ám így fenyegetőzni, mert a gulyásnak joga van magát védelmezni.

A gulyás megmondta, hogy a feleségét is el kellett hívni segíteni, holott őtet ezért nem is fizették, és utána figyelt a dolgoknak, hogy még egy hónapig oda járatták a gulyát, és terelőkutya hiányában három ember őrizte a gulyát és a törvényben ezt is megmondta a gulyás.

Az uradalmi cselédeknél ez a sors is előadódott és élet-halál harcot is kellett vívni a létért.

A túskepusztai verekedő uradalmi zsarnokról azt mondhatom, a nevét elfelejtettem, szláv hangzású neve volt és 1907-ben rokonlátogatóban jártam ott. A verekedő gazdatiszt a fiatal legényekre vadászott és a fiatal házasokba kötött bele verekedési vágyból, amíg két legény összefogott és helybenhagyták úgy, hogy belebetegedett és azután alábbhagyott a bikacsök verővel

Kissé furcsának tűnik az, hogy a verekedő gazdatisztek amikor megkapták a méltó visszautést, a feletteseik ekkor nyilatkoztak elítélően, mint a mosdósi intéző mondta, úgy kellett neki, csak verték volna agyon. Évekig üzték a verekedéseket ezek a vérszopó kutyák és ezt szó nélkül túrták a felettesek, még csak nem is próbálták lebeszélni erről a brutális dologról, őket. Hiszen a gógös őrgróf Pallavicininek sem vált becsületére, hogy az ő birtokán ilyen élet folyjon.

Az urasági kastélyokban is, a sok házi cselédeken is sok igazságtalan zsarnokság történt, mert a gógös urak nem tekintették őket embernek. A nagyberki bérlő Biró István, ahogy a kintlevő cselédekkel szemben embertelen zsarnok volt úgy a bentlevőkkel is. A gazdaság iparosait minden évben behívták segédkezni téli időben sertést vágni a hentes mellé. A reggeltől tartó munkában megszakítás nélkül kellett dolgozni és nem adott enni a 4-5 embernek és a kiállhatatlan asszony még azt mondta az embereknek, hogy az ünneplő ruhába öltözzenek. Ifland Géza asztalos mondta, óh nagyságos asszony ilyen zsiros, piszkos munkára még ennél rosszabb ruhát kellene felvenni, amelyért haragudott az asszony és a megszokott hangnemben mondta, hogy: piszkos cselédek. Egy falat húst és kenyeret adott nekik, mondván: no adok maguknak egy falat sült húst, nem adok ám sokat.

Azt mondta, neki a szókimondó iparos: legyen szives nagyságos-asszony adjon még egy kicsit, hiszen ez igen kevés volt, mondta.

- A fene egye meg a szemtelen pofáját, nem adok többet, tudja meg.

A gyakori estu dáridózás alkalmával a házi cselédek holtfáradva, a nagy vacsora lezajlása után úgy 11 órakor mondta a szakácsnő. Nagyságos asszony mi is kérünk egy kis vacsorát, mert mi még délben ettünk, mondta. Ha éhesek, akkor főzzenek maguknak gránát-marsot, én nem adok semmit. Hát én nem főzök semmit már most éjfélkor, mert abból a rengeteg ételből 20-30 fogásból maradt elég sok, és abból kérünk. Az nem paraszt gyomorba való és nem is adok. Ételmaradékot kérünk, mondta a szakácsnő.

- Hát akkor a kasztorék mit esznek? Kasztor egy nagy vezérkutya, a többi 7 kisebb kutya társa között. Az ételt a moslékba buritgatta, a maradék husokat és a süteményeket a speizba elzárta és a kulcsot zsebre vágta. Az uraságék népes összejövetelével reggelig lakmároztak, züllöttek. A fejedelmi kosztért dolgozó holt fáradt házi cselédek éhesen feküdtek le és másnap hárman hagyták ott a zsarnok nőt.

Az uradalmi cselédekhez is eléggé zsarnok volt, mert az egyik évben sok gyümölcs lehullott a kastélykertben és az asszony azt mondta: ezt a hullott gyümölcsöt oda kell adni a piszkos cselédeknek, majd az asszonyaik eljönnek érte dolgozni az uradalomba.

Elvált asszony volt és egy fiú és egy leánnyal jött a bérlőhöz férjhez és amikor az urasági házaspár urasági magatartásra oktatta az

urasági csemetét. Azt mondta: Zoli, ha majd a fiakeren mész az utcán, és te mint uraság büszkén, feszesen ülsz a hintóban a fejedet ne fordítsd majd a falusiak köszöntgetnek, de nem is kell azt elfogadni. Ha valaki kér valamit, nem kell megadni, fősvénynek kell lenni, mert az éhes szentelen paraszt leeszi a kabátodat.

A régi urasági cselédasszony robotot továbbra is, még az I. világháború után is fenntartották az ilyen bérlő uraságok. 8 nap volt, amelyet leszolgáltattak a béresasszonyokkal. A kastélyban mosásra és a kastélyparkban dolgoztattak velük. Pedig ez már régen megszűnt és csak azért lehetett ezt alkalmazni, mert a megyei urakkal dárídóztak gyakran éjszakánként.

A magyar föld sok ilyen zsarnokot meghordott a hátán.

A nevezett béres élet című dolgozat ezzel be is fejeződött, mert az uradalmi gazdálkodás más technikához tartozik és elég hosszadalmas felsorolást és tárgyi bizonyítékokat igényel.

Ezen dolgozathoz 3 rajz csatoltatott a cselédházak alaprajzát adja 1890-1910 között és a béresek életét népi mozgalmát kulturáját.

Itt kell kihangsúlyozni, hogy a puszták népe is hiszékeny babonás volt éppen úgy mint a falusiak.

Nagyberki, 1968 január 28.

Gelencsér Dándor
máv. nyugdíjas

Béres dalok.

Gölle 1906.

Béreslegény megy a kutra itatni
Szeretője vizet visz mosogatni
Oly csendesén huzza fel a sudárfát
Hallgatja a Szeretője panaszát.

Gölle, Mosdós 1907.

Béreslegény ne terheld a szekeret
Sajnáld meg a szegénypára ökrödet
Kettő sánta a harmadik nagybeteg
A negyedik nem birja a szekeret.

Gölle, Attala 1911.

A béresnek jól megy dolga, sejt semmire sincs gondja
A négy ökrét megeteti, s a járomba fogja.
Hosszu ostor a kezében, felül a szekérre
Onnan nézi merre jár a kökényszemű szeretője.

Régi közismert, 1900 előtti.
verbungos

Meghalt a béres
Oda a béres
Nincs ki mondja az ökrének
Haj, helyre rendes.

Baté, Nagyberki 1911.

1. Diófából nem csinálnak hegedüt,
Pusztá gazda két széplánya megvénül,
Béreslegénynek nem szabad szeretni
Gazdalegényt hiába vár kéretni.
 2. Béresgazda arra kérem én magát,
Adja nékem feleségül a lányát.
Ne vesse meg béreslegény kérését,
Ugyis csak az veszi el a Bözsikét.
 3. Béreslegény füttyörész a szekéren
Gazda lányát eljegyezte a héten
Pusztá gazda neki adta a lányát
Pár hét múlva tartja a lakodalmát
-

Gölle 1902.

Béreslegény szántogat a határban
Elhagyta a pirosképi babája,
Elhagyott nem bánom, ha elhagyott majd megvár
A bodonyos kiskutnál.

Gölle 1912.

Pattogatott kukorica de kemény
Vártalak babám az este nem jöttél,
Nem jöttem rajtam volt a hetesség
Látod babám, milyen is a béresség.

/Hetesség 1 hétig jó-
szág felügyelet/

Gölle 1904.

De meguntam ezt az urat szolgálni
De még jobban a négy ökrét hajtani,
Köszönöm a nagyságos ur sovány kenyerét
Már én többé nem hajtom a négy ökrét.

Magyar nemzetiségű uradalmi cselédek.

Balázs József kocsis
Hegedűs György "
Gelencsér György gyalogbéres
Hideg Ferenc szekeresbéres
Dobos Lajos "
Hársas István gyalogbéres
Király János szekeresbéres
Illés Gyula gépészkovács
Nagy József kertész
Sipos János gyalogbéres
Sárdi Mihály kovács
Horváth Mihály szekeresbéres
Kiss József kocsis
Csavari Mihály kocsis
Csavari József gyalogbéres
Szijártó Ferenc szekeresbéres
Csordás Sándor "
Pintér Pál gyalogbéres
Cziráki István "
Tardi Ferenc "
Kovács János "
Pálinkás Lajos kanász
Kecskés István "
Forró Antal "
Szabó János gulyás
Törzsök Vendel kocsis
Takács Ferenc szekeresbéres
Pap Ferenc kanász
Karsai János gulyás
Apáti József gyalogbéres
Tar István "
Tóth József "
Király István szekeresbéres
Harmat János gyalogbéres
Horváth István szekeresbéres
Selmi István gyalogbéres
Kiss József "
Kiss János szekeresbéres
Király István kocsis
Bodó József kocsis
Somogyi Mihály csósz
Végh János szekeresbéres
Gyugyi István gyalogbéres
Molnár János "
Kovács Gergely szekeresbéres
Nagy János botosbéres
Kordé József botosbéres
Keresztény József magtáros
Tar Péter kocsishajdu
Zalai Imre kocsis
Oszkai József kocsis
Péterfai János "
Boros István erdész
Kalozsa Pál kocsis
Papp Imre gyalogbéres
Erdélyi Sándor bognár

Erdélyi István gyalogbéres
Oláh György kocsis
Németh Pál intéző

Német származásu uradalmi cselédek

Paurer Ignác gazda
Paurer Mihály erdész
Braun János csósz
Jäger István parádés-kocsis
Schefner György gépész
Goldstein István juhász
Henz Sándor juhász
Ruppert Rezső intéző
Reining Imre aratógazda
Klotz János kocsis
Klotz Imre szekeresbéres
Klepeisz Jenő intéző
Vágner Imre számvevő kasznár
Tischler János kocsis
Hess Sándor kanász
Schmied Ádám csósz
Pfundstein Ádám segéderdész
Frank Pál "
Hernsz József gépész
Niedring József erdész
Speigli József kőműves
Berger Mátyás téglásmester
Kiefer Mátyás kocsis és tehenes csirás

Szláv nevű uradalmi cselédek

Jezsik Lajos gyalogbéres
Polecsák István szekeresbéres
Potocska Ferenc kocsis
Matusz János kocsis
Radó Sándor gazda
Ricsovics Mihály segéderdész
Kurják Ferenc kocsis
Ricsovics János szekeresbéres
Tónács József "
Tónács Lajos kocsis
Trezik Lajos "
Matusa Antal gyalogbéres
Dorocik Mihály kocsis
Szerpák Sándor "
Markó László csósz
Blázsovics Péter juhász
Blázsovics János parádés-kocsis
Adozsics József kocsis

Olasz származásu uradalmi cselédek

Ingola József gyalogbéres
Ingola György gazda
Vimola János erdész
Venturi János László gyalogbéres
Lovró Pál gépész
Plazota János kőműves
Vati János juhász
Vati István csósz
Primola Ágoston uradalmi téglamester

Egyéb nemzetiségi uradalmi béres és más.

Markaf János gépész, volt bolgár kertész
Weiszheit Adolf intéző, zsidó származásu
Droják István számvevő kasznár, cseh származásu

Gyarabék József kocsis hajdu Taszár
Bizderi György mezőcsész, Kapospula-puszta
Deli Imre asztalos
Bajzik Márton fejő csirás Toponár-puszta
Ükös Péter kocsis Büssü

A török nevek elemzése

Sáhó, Bajzik, Majzik, Bizderi,
Gyarabék, Pikó, Deli, Delibeli,
Sabián, Kara, Karancs, Dömöcsök,
Landzsak, Basa János és Szuli,
Ükös Péter